

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2012. gada 29. oktobrī

lietā Nr. 2012-05-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Uldis Ķiniņš un Sanita Osipova,

pēc akciju sabiedrības „Swedbank” konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2012. gada 9. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 1999. gada 1. martā stājās spēkā Saeimā 1998. gada 14. oktobrī pieņemtais Civilprocesa likums. Tā 19. nodaļa regulē prasības nodrošināšanas jautājumus.

Civilprocesa likuma 137. panta pirmā daļa nosaka:

„Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par prasības nodrošināšanu. [..]”

Savukārt saskaņā ar šā likuma 140. panta piekto daļu prasības nodrošinājumu pēc puses motivēta pieteikuma var atcelt tā pati tiesa, kura nodrošinājusi prasību, vai tiesa, kuras lietvedībā atrodas lieta izskatīšanai pēc būtības.

2011. gada 4. augustā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2011. gada 1. oktobrī. Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa šobrīd spēkā esošajā redakcijā (turpmāk – apstrīdētā norma) nosaka:

„Par šā likuma 140. panta trešajā daļā minēto lēmumu, lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, var iesniegt blakus sūdzību. Šā likuma 140. panta otrajā daļā minētajā gadījumā blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu daļā, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus.”

2. Pieteikuma iesniedzēja – akciju sabiedrība „Swedbank” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu, ciktāl tā neparedz prasītājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. pantam un attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju par spēkā neesošu no 2011. gada 28. jūlija.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2011. gada 28. jūlija lēmumu tika atcelti prasības nodrošinājumi, kas bija noteikti pēc Pieteikuma iesniedzējas pieteikuma. Apstrīdētā norma liegusi Pieteikuma iesniedzējai pārsūdzēt šo lēmumu. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu kvalitatīvi atšķiras no tiesībām iesniegt atkārtotu pieteikumu par prasības nodrošināšanu. Turklāt, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, vajagot samaksāt

valsts nodevu 0,5 procentu apmērā no prasības summas, un tas būtiski ierobežojot prasītāja iespējas vairākkārt lūgt prasības nodrošināšanu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma noved pie neattaisnojamas pušu procesuālo tiesību nelīdzsvarotības, jo atbildētājam esot tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam varētu būt leģitīms mērķis – nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību. Taču ierobežojums neesot samērīgs ar leģitīmo mērķi, jo apstrīdētā norma neesot saudzējošākais līdzeklis šā mērķa sasniegšanai. Pieteikuma iesniedzēja arī uzskata, ka tiesas lēmums, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, un lēmums par prasības nodrošinājuma atcelšanu pēc būtības ir līdzīgi, tāpēc nav saprātīgi vienu no tiem pakļaut, bet otru nepakļaut augstāka līmeņa tiesas kontrolei.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētā norma rada kaitējumu sabiedrībai kopumā. Ja tiesas lēmums, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, ir pārsūdzams, bet lēmums par prasības nodrošinājuma atcelšanu – ne, tad tiesa tiek mudināta lemt par labu atbildētājam, proti, pieņemt nepārsūdzamu lēmumu. Apstrīdētās normas radītā „asimetriskā motivācija” esot sistēmiski nepareiza.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēja Satversmes tiesai iesniedza viedokli, kurā citastarp uzsvērts, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nav samērīgs ar leģitīmo mērķi, jo rada pušu procesuālo tiesību nelīdzsvarotību. Lieta esot izlemjama, ņemot vērā prasības nodrošinājuma atcelšanas institūta mērķi un prasības nodrošinājuma atcelšanas nozīmi tiesas procesā. Savukārt tam, ka jautājums par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiek izlemts tiesas sēdē un prasītājam ir tiesības izteikt savus iebildumus, neesot nozīmes.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam.

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma pašreiz spēkā esošajā redakcijā izteikta ar mērķi uzlabot prasības nodrošināšanas regulējumu, vienlaikus pielāgojot to Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2009-85-01) un 2010. gada 4. oktobra spriedumā lietā Nr. 2010-15-01 noteiktajam.

Saeima piekrīt Pieteikuma iesniedzējai, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu nosaka zināmus principus, kuri likumdevējam jāievēro, reglamentējot prasības nodrošināšanas kārtību. Taču Saeima uzskata, ka no šīs Satversmes normas neizriet obligāts pienākums procesuālajos likumos paredzēt prasītājam tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Tomēr Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas argumentam, ka prasības nodrošinājuma atcelšana pēc būtības ir līdzīga atteikumam nodrošināt prasību. Tāpat Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas interpretācijai, ka procesuālās vienlīdzības principa jēgai atbilstu prasītāja un atbildētāja procesuālo tiesību mehāniska vienādošana. Atsevišķos gadījumos vienādas prasītāja un atbildētāja procesuālās tiesības varot ne vien nenodrošināt pušu procesuālo līdzsvaru, bet pat piešķirt priekšrocības tikai vienai pusei. Pušu procesuālo tiesību taisnīga līdzsvarošana sevī ietverot plašāku procesuālo tiesību jomu.

Saeima norāda, ka prasītājam esot iespēja sniegt visus nepieciešamos argumentus un pierādījumus par prasības nodrošināšanas nepieciešamību, gan iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, gan arī atspēkojot atbildētāja iesniegto pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Saeima arī uzskata, ka pieteikuma par prasības nodrošinājuma atcelšanu izlemšana ir aplūkojama nevis izolēti, bet gan Civilprocesa likuma sistēmas ietvaros, kas paredz prasītāja tiesības lūgt nodrošināt prasību tikai tad, ja ir noteikti faktiski apstākļi, proti, ja ir pamatoti pierādīts, ka zināmu apstākļu dēļ tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama. Savukārt tad, ja lietas apstākļi ir mainījušies un vairs nav pamata uzskatīt, ka prasības nodrošinājums ir nepieciešams, katra puse varot lūgt prasības nodrošinājuma

atcelšanu. Līdz ar to attiecīgais jautājums tiekot izlemts atkārtoti, objektīvi izvērtējot abu pušu iesniegtos pierādījumus un argumentus sacīkstes procesa ietvaros, kas vienlaikus nodrošinot pušu līdztiesību.

Saeima norāda, ka civilprocesa mērķis ir panākt ātrāku civillietas iztiesāšanu pēc būtības. Arī apstrīdētās normas mērķis esot ierobežot tiesāšanos par jautājumiem, kas nav saistīti ar lietas izskatīšanu pēc būtības. Apstrīdētajā normā likumdevējs esot noteicis brīdi, kad prasītāja pieteiktā civilprocesuālā aizsardzības līdzekļa piemērošana ir pietiekami izvērtēta, proti, ja tiesa apmierina pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tad prasītājs šo lēmumu pārsūdzēt nevar. Tādējādi apstrīdētā norma ļaujot nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, samazināt tiesas procesa novilcināšanas iespēju un tiesu noslogotību. Līdz ar to tiekot aizsargātas arī citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Atbildes rakstā norādīts, ka prasītājam saglabājas tiesības atkārtoti iesniegt pieteikumu par prasības nodrošināšanu. Tas apstākļi, ka par šādu pieteikumu maksājama valsts nodeva, kā arī likumā noteiktais valsts nodevas apmērs neesot arguments tam, lai apstrīdētajā normā obligāti paredzētu prasītāja tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Savos papildu paskaidrojumos Satversmes tiesai Saeima norāda, ka līdz 2009. gada 1. martam, kad stājās spēkā 2009. gada 5. februāra likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”, Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa paredzēja iespēju iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Grozījumi šajā normā esot saistīti ar grozījumiem Civilprocesa likuma 140. panta piektajā daļā, atbilstoši kuriem prasības nodrošinājuma atcelšanu var prasīt ar motivētu pieteikumu. Tādējādi atbildētājam esot uzlikts pienākums pamatot un pierādīt apgalvojumu, ka ir zudis prasības nodrošināšanas mērķis.

Saeima arī norāda: ja likumdevējs saglabātu iespēju pārsūdzēt lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tas dotu iespēju prasītājam izmantot nodrošinājuma līdzekli kā sankciju līdz brīdim, kad

tiek izskatīta blakus sūdzība, kā arī novilcināt lietas izskatīšanu, jo attiecīgās tiesas tiesnesim lieta būtu jānosūta blakus sūdzības izskatīšanai. Novilcinot lietas izskatīšanu pēc būtības, prasītājs varētu prasīt, lai no atbildētāja tiek piedzīti likumiskie procenti vai līgumā paredzētie līgumsodi līdz sprieduma taisīšanai, ja tiesa taisītu prasītājam labvēlīgu spriedumu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam.

Tieslietu ministrija paskaidro, ka 2009. gada 5. februāra grozījumi Civilprocesa likuma 141. panta pirmajā daļā tika izdarīti, jo pārsūdzība izmantota tiesas procesa novilcināšanai.

Pēc Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 spēkā stāšanās ar tieslietu ministra rīkojumu izveidota pastāvīga darba grupa Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei. Tā diskusiju rezultātā esot vienojusies par nepieciešamību atbildētāja procesuālās tiesības samērot ar prasītāja procesuālajām tiesībām. Līdz ar to kopš 2011. gada 4. augusta grozījumu spēkā stāšanās abu pušu procesuālā vienlīdzība esot maksimāli nodrošināta. Turklāt pašreizējais regulējums esot vērsts uz maksimālu tiesas darba efektivitāti un procesuālo ekonomiju, kā arī nodrošinot prasības pieteikumu ātrāku izskatīšanu pēc būtības un tādējādi netiekot mākslīgi ilgstošas tiesvedības dēļ palielināti likumiskie procenti vai līgumā paredzētie līgumsodi, ko prasītājs varētu prasīt.

Tieslietu ministrija norāda, ka blakus sūdzības par prasības nodrošinājuma jautājumiem augstāka līmeņa tiesā vidēji tiek izskatītas 29 dienu laikā. Lai arī tas esot samērā īss termiņš, tomēr blakus sūdzību skaita palielināšanās būtu ievērojams slogs tiesām. Tas samazinātu citām lietām atvēlēto izskatīšanas laiku un negatīvi ietekmētu tiesu darba efektivitāti.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam.

Jēdziens „taisnīga tiesa” ietverot sevī tiesiskai valstij atbilstošu procesu, proti, procesu, kas ir ne tikai taisnīgs, bet arī efektīvs. Civillietā esot jāizskata savlaicīgi, un lietas dalībniekiem piešķirtās tiesības jāizmanto labticīgi.

Tiesībsargs norāda, ka civilprocesā ir nostiprināts pušu sacīkstes princips, kas paredz prasītājam un atbildētājam pienākumu pierādīt sava prasījuma pamatotību. Lūdzot nodrošināt prasību vai atcelt prasības nodrošinājumu, pusēm esot jāmotivē savs lūgums un jāiesniedz atbilstoši pierādījumi. Lai gan pamata prāvā prasības nodrošinājuma jautājumam esot sekundāra nozīme, arī šā jautājuma izskatīšanai jābūt pakļautai vispārējiem tiesvedībai izvirzītajiem principiem – taisnīgumam un savlaicīgumam.

Pēc Tiesībsarga ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tā mērķis ir nodrošināt ātrāku un efektīvāku lietu izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību. Tāpat esot ievērots arī samērīguma princips, jo likumdevējs Civilprocesa likuma 19. nodaļā, liedzot prasītājam apstrīdēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, iekļāvis līdzsvarojošu mehānismu, lai puses savu tiesību un pienākumu realizēšanā netiktu nostādītas nevienlīdzīgā situācijā. Proti, lai izvērtētu atbildētāja pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, puses tiek aicinātas uz tiesas sēdi un tajā varot pilnībā realizēt savu aizstāvību garantētās sacīkstes ietvaros, iesniedzot pierādījumus un sniedzot paskaidrojumus klātienē. Tiesībsargs uzskata, ka, paredzot iespēju pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tiktu novilcināta lietas izskatīšana pēc būtības. Turklāt ar prasības nodrošinājumu saistītie jautājumi tiktu nodoti izvērtēšanai pēc būtības jau trešo reizi.

Tiesībsargs norāda, ka spēkā esošais regulējums samērīgi līdzsvaro divus Satversmes 92. panta elementus – procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību, jo atkārtota jautājuma izskatīšana klātienē tiesas sēdē, piešķirot pusēm vienādas procesuālās tiesības, neierobežo viena lietas dalībnieka tiesības. Tiesas sēdes noteikšana esot gana saudzējošs mehānisms, lai prasītājam būtu iespēja panākt prasības nodrošinājuma saglabāšanu.

Secinājumu daļa

6. Satversmes 92. pants nosaka:

„Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”

Konstitucionālajā sūdzībā ietverts prasījums par apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 92. pantam, tomēr no konstitucionālās sūdzības izriet, ka būtībā tiek lūgts izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību vienīgi šā panta pirmajam teikumam, kurā nostiprinātas tiesības uz taisnīgu tiesu.

7. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus: taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Valstij ir pienākums gan izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu, gan arī pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošina šo lietu taisnīgu un objektīvu izspiešanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.1. un 8.2. punktu*).

Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklautam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, tiesības uz pārsūdzību (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu*). Satversmes tiesa ir arī secinājusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas, Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās paredzēt iespēju pārsūdzēt nolēmumu un valsts var ar likumu

noteikt, cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 secinājumu daļas 3. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 13.1. punktu).

Tāpat Satversmes tiesa iepriekš norādījusi, ka civilprocess, kas nodrošina lietas taisnīgu un objektīvu izskatīšanu, ir taisnīgas tiesas elements un ietilpst Satversmes 92. panta saturā un tiesai arī lēmumi prasības nodrošinājuma jautājumos ir jāpieņem procesuālā kārtībā, kas atbilst Satversmes 92. pantam (sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 10. un 11. punktu).

8. Normatīvais regulējums, kas paredz prasītāja un atbildētāja tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumus prasības nodrošināšanas un prasības nodrošinājuma atcelšanas jautājumos, kopš Civilprocesa likuma spēkā stāšanās vairākkārt mainījies. Šīs lietas kontekstā ir būtiski vairāki grozījumi.

8.1. 2007. gada 1. martā stājās spēkā 2006. gada 14. decembra likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu attiecīgajā redakcijā blakus sūdzību varēja iesniegt par tiesas lēmumu:

- 1) ar kuru uzdots vai atteikts uzdot prasītājam nodrošināt zaudējumus, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu;
- 2) ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma līdzekļa aizstāšanu ar citiem līdzekļiem;
- 3) ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu;
- 4) ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu.

Tādējādi abām pusēm bija tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumus sakarā ar prasības nodrošinājuma atcelšanu: prasītājam – ja pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu tika apmierināts, bet atbildētājam – ja šis pieteikums tika noraidīts.

8.2. Kopš 2009. gada 1. marta, kad stājās spēkā 2009. gada 5. februāra likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”, Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa bija spēkā jaunā redakcijā un paredzēja, ka blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu:

1) ar kuru uzdots prasītājam nodrošināt zaudējumus, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu;

2) ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma līdzekļa aizstāšanu ar citiem līdzekļiem;

3) ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu.

Tādējādi ar šiem grozījumiem prasītājam un atbildētājam tika liegtas tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

8.3. 2010. gada 30. martā Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2009-85-01, kurā tika izvērtēta Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedzēja atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Spriedumā tika secināts, ka prasības nodrošināšanas jautājumos prasītājs un atbildētājs tiesas procesā nostādīti nevienlīdzīgā situācijā un līdz ar to nav garantēta procesuālo tiesību vienlīdzība.

Satversmes tiesa atzina, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis, taču apstrīdēto normu atzina par nesamērīgu, norādot, ka sabiedrības ieguvums no tās ir mazāks nekā indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarītais zaudējums. Spriedumā *expressis verbis* arī secināts, ka „pušu procesuālo tiesību vienlīdzība tiktu samērota ar procesuālo ekonomiju arī tādā gadījumā, ja atbildētājam būtu vismaz tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu” (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 13. un 15.–20.2. punktu*).

Satversmes tiesa nolēma:

1) „[a]tzīt Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts

pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”;

2) „līdz brīdim, kad Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā, ir spēkā Civilprocesa likuma 141. panta pirmā daļa 2006. gada 14. decembra redakcijā, ciktāl tā paredz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu” (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 nolēmumu daļas 1. un 3. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa atzina, ka atbildētājam jābūt tiesībām iesniegt blakus sūdzību vai nu par tiesas lēmumu par prasības nodrošināšanu, vai par lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

8.4. Ar 2011. gada 4. augusta likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā” apstrīdētajā normā tika noteiktas atbildētāja tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Citi grozījumi apstrīdētajā normā netika izdarīti.

Saskaņā ar apstrīdēto normu šobrīd spēkā esošajā redakcijā blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu:

- 1) ar kuru uzdots prasītājam nodrošināt zaudējumus, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu;
- 2) ar kuru apmierināts vai noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma līdzekļa aizstāšanu ar citiem līdzekļiem;
- 3) ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu;
- 4) ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Tātad ar šiem grozījumiem atbildētājam tika paredzētas tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

9. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka uz izskatāmo lietu var attiecināt Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 izdarītos

secinājumus. Pieteikumā norādīts, ka arī šajā lietā apstrīdētā norma noved pie neattaisnojamas pušu procesuālo tiesību nelīdzsvarotības, jo atbildētājs var pārsūdzēt tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, bet prasītājs nevar pārsūdzēt lēmumu, ar kuru šāds pieteikums apmierināts (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9. lpp.*).

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 izvērtēja prasītāja un atbildētāja procesuālo tiesību apjomu un iespējas panākt tiesas lēmumu pārskatīšanu prasības nodrošinājuma jautājumos un secināja, ka atbildētājs ir nostādīts nevienlīdzīgā situācijā.

Satversmes tiesa secina, ka ar 2011. gada 4. augusta grozījumiem apstrīdētajā normā Saeima nav sašaurinājusi prasītāja tiesību apjomu, bet vienīgi paplašinājusi atbildētāja tiesību apjomu atbilstoši Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 nolemtajam.

Saskaņā ar šobrīd spēkā esošo normatīvo regulējumu prasības nodrošināšanas un prasības nodrošinājuma atcelšanas jautājumos likumdevējs paredzējis prasītājam un atbildētājam tiesības pārsūdzēt lēmumus, ar kuriem tiesa noraidījusi to pieteikumus par prasības nodrošināšanu vai prasības nodrošinājuma atcelšanu, ierobežojot otras puses tiesības pārsūdzēt lēmumus, ar kuriem minētie pieteikumi apmierināti.

Tādējādi šobrīd pušu procesuālās tiesības ir līdzsvarotas. Ja prasītājam tiktu paredzētas tiesības pārsūdzēt arī tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, šis līdzsvars atkal varētu tikt zaudēts.

Līdz ar to apstrīdētā norma nodrošina pušu procesuālo tiesību vienlīdzību.

10. Prasības nodrošināšanas mērķis ir panākt, lai tiesas spriedums būtu izpildāms. Tiesības pieprasīt prasības nodrošināšanu ir svarīgas procesuālās tiesības, ko prasītājs var izmantot jebkurā tiesas procesa stadijā, un prasības nodrošināšana un ar to saistīto jautājumu izlemšana ir civilprocesa būtiska sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata: ja tiesa apmierina atbildētāja pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, „atbildētājs ar mantu var veikt darbības, kas sprieduma izpildi var apgrūtināt vai padarīt neiespējamu” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 11. lpp.*). Pieteikuma iesniedzējai apstrīdētā norma liegusi pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, un tādējādi, iespējams, sprieduma izpilde tiek apdraudēta.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 92. pantā nostiprināto tiesību uz taisnīgu tiesu saturā ietilpstošās tiesības uz pārsūdzību.

Satversmes tiesai jāizvērtē, vai no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai ievērots samērīguma princips.

11. Apstrīdētā norma ir ietverta Civilprocesa likumā. Lietā nepastāv strīds par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

12. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Jēdziens „aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses” Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē nenozīmē tiesības uz bezgalīgu tiesas procesu, bet, gluži otrādi, – uz procesu, kuram saprātīgā laikā jānoslēdzas ar spēkā stājušos stabilu nolēmumu (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 5. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja atzīst apstrīdētās normas leģitīmo mērķi – uz kuru vairākkārt norādījusi arī Satversmes tiesa – nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību (*sk. lietas materiālu 1. sēj.*

9.–10. lpp.). Izskatot lietu saprātīgā termiņā, tiek aizsargātas arī citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu (*sal. ar Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 16. punktu*). Turklāt vismaz viena no pusēm ir ieinteresēta, lai lieta pēc būtības tiktu izskatīta pēc iespējas ātrāk un tiesiski nenoteiktā situācija tiktu pārtraukta.

Satversmes tiesa par leģitīmu mērķi atzinusi arī nepieciešamību nodrošināt efektīvu lietas izskatīšanu pēc būtības un procesuālās ekonomijas principa ievērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 13.2. punktu*).

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība.

13. Samērīguma princips prasa ievērot saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības un personas interesēm, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbauda, pirmkārt, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; otrkārt, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; treškārt, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

14. Ierobežojot pušu tiesības iesniegt blakus sūdzību par jebkuru tiesas pieņemto lēmumu, laiks, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības un tiek taisīts spriedums, samazinātos, tādējādi palielinot tiesas procesa efektivitāti, nodrošinot lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, kā arī mazinot tiesu noslogotību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 18. punktu*).

Tieslietu ministrija norādījusi, ka tad, ja no apstrīdētās normas izrietošais ierobežojums nepastāvētu, lietas izskatīšana pēc būtības tiktu pagarināta aptuveni par vienu mēnesi, turklāt palielinātos tiesu noslogotība (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 6. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētā norma ir piemērota legītimā mērķa sasniegšanai, jo nodrošina lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā un palielina tiesas procesa efektivitāti.

15. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tās uzdevums nav aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu, tomēr Satversmes tiesa ir kompetenta pārbaudīt, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esamību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.5. punktu un 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*).

Turklāt, vērtējot to, vai legītimo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsvērusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru legītimo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētā norma izteikta šobrīd spēkā esošajā redakcijā, lai izpildītu Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 noteikto. Arī Saeima un Tieslietu ministrija norādījusi, ka pēc šā sprieduma spēkā stāšanās ar tieslietu ministra rīkojumu izveidotā pastāvīgā darba grupa Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei lēmusi par atbilstošāko regulējumu, kas nodrošinātu pušu procesuālo tiesību saprātīgu līdzsvaru, kā arī procesuālo ekonomiju un efektivitāti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 98. lpp. un 2. sēj. 4. lpp.*).

Tādējādi Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt to, ka likumdošanas procesa ietvaros ir veikts atbilstošs izvērtējums, izvēloties saudzējošāko legītimā mērķa sasniegšanas līdzekli.

16. Izvērtējot to, vai ierobežojums ir atbilstošs, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu, Satversmes tiesai jānoskaidro, kurām pamattiesību uz taisnīgu tiesu saturā ietilpstošajām tiesībām – personas tiesībām uz pārsūdzību vai personas

tiesībām uz efektīvu un savlaicīgu lietas izskatīšanu – konkrētajā situācijā dodama priekšroka.

16.1. Iespējas atkārtoti iesniegt pieteikumus un blakus sūdzības par tiesas lēmumiem prasības nodrošināšanas jautājumos nesamērīgi novilcinātu lietas izskatīšanu pēc būtības. Tiesības iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, ne tikai pagarinātu konkrētās civillietas izskatīšanu pēc būtības, bet arī noslogotu augstāka līmeņa tiesas. Līdz ar to varētu tikt aizskartas ne tikai konkrētās civillietas pušu, bet arī citu personu tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā laikā.

16.2. Satversmes tiesa uzskata, ka, izvērtējot apstrīdētās normas samērīgumu, jāņem vērā arī tas, kā nepārsūdzamais tiesas lēmums par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiek pieņemts.

Tiesa lēmumu par prasības nodrošināšanu pieņem ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas (Civilprocesa likuma 140. panta pirmā daļa) vai dažkārt pat pirms lietas ierosināšanas (Civilprocesa likuma 139. pants), iepriekš par šā jautājuma izskatīšanu nepaziņojot atbildētājam un citiem lietas dalībniekiem. Tātad atbildētājs par šāda lēmuma pieņemšanu iepriekš nav informēts un viņam nav iespēju izteikt savus iebildumus pret to.

Savukārt jautājums par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiek izskatīts tiesas sēdē 30 dienu laikā pēc attiecīga pieteikuma saņemšanas un iepriekš par to tiek paziņots lietas dalībniekiem (Civilprocesa likuma 140. panta devītā daļa). Tādējādi, ievērojot sacīkstes principu, abām pusēm ir līdzvērtīgas iespējas līdz tiesas sēdei sagatavot un tiesas sēdē argumentēti pamatot savu viedokli: atbildētājam – par to, ka prasības nodrošinājuma atcelšana neapdraudēs sprieduma izpildi, bet prasītājam – par to, kāpēc prasības nodrošinājuma atcelšana nav pieļaujama.

Ar prasītāja viedokli tiesa iepazīstas un to izvērtē divreiz: pirmkārt, pēc prasītāja pieteikuma pieņemot lēmumu par prasības nodrošināšanu un, otrkārt, izskatot atbildētāja pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Lēmums par prasības nodrošināšanu tiek pieņemts, balstoties tikai uz vienas puses, proti,

prasītāja argumentiem, bet, pieņemot lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tiek ņemti vērā abu pušu argumenti. Saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem tiesas sēde notiek, ievērojot sacīkstes principu, proti, abām pusēm ir vienlīdzīgas iespējas iesniegt dokumentus, izteikt savu viedokli tiesas sēdē, saņemt kvalificētu juristu palīdzību.

Tādējādi, lai gan apstrīdētajā normā nav paredzēta iespēja pārsūdzēt lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, tomēr, lemjot par šo jautājumu, tiek nodrošināts pienācīgs tiesas process.

16.3. Pieteikuma iesniedzēja sava viedokļa pamatošanai minējusi arī citus argumentus.

Pirmkārt, Satversmes tiesa piekrīt Pieteikuma iesniedzējai, ka tiesības iesniegt jaunu pieteikumu par prasības nodrošināšanu nevar uzskatīt par tādām, kas aizvietotu iespēju pārsūdzēt prasītāju neapmierinošo tiesas lēmumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9. lpp.*). Tomēr Satversmes tiesa norāda, ka prasītāja tiesības atkārtoti iesniegt pieteikumu par prasības nodrošināšanu ir garantija, ko viņam likums paredz tādā gadījumā, ja atbildētājs pēc prasības nodrošinājuma atcelšanas nerīkojas godprātīgi. Turklāt atbildētājam nav tiesību pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošināšanu, bet ir vienīgi tiesības iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Otrkārt, Pieteikuma iesniedzējas minētais apstāklis, ka, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, maksājama valsts nodeva (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 12. lpp.*), nav pietiekams iemesls tam, lai noteiktu iespēju pārsūdzēt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Prasības nodrošināšana ne tikai paaugstina iespēju, ka spriedums būs izpildāms, bet arī būtiski ierobežo atbildētāja iespējas rīkoties ar savu mantu un var apgrūtināt vai pat padarīt neiespējamu komersanta normālu darbību. Tādējādi valsts nodeva motivē prasītāju izvērtēt, vai prasības nodrošināšana patiesi ir nepieciešama.

Treškārt, Satversmes tiesa nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, ka tiesas lēmums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, kuru prasītājs nevar pārsūdzēt, pēc būtības ir līdzīgs lēmumam, ar kuru noraidīts pieteikums par

prasības nodrošināšanu un kuru prasītājs var pārsūdzēt, tāpēc nav saprātīgi vienu no šiem lēmumiem pakļaut, bet otru nepakļaut augstāka līmeņa tiesas kontrolei (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 12. lpp.*). Kā jau minēts, Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 secināja, ka nav jābūt pārsūdzamiem abiem lēmumiem, kaut arī seku ziņā tie ir līdzīgi, un norādīja, ka atbildētājam jābūt tiesībām pārsūdzēt vai nu tiesas lēmumu, ar kuru prasība nodrošināta, vai lēmumu, ar kuru noraidīts viņa pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros var izvēlēties pēc paša ieskata efektīvāko normatīvā regulējuma variantu.

Turklāt nav pamatots Pieteikuma iesniedzējas arguments, ka apstrīdētā norma rada tādu situāciju, ka tiesa tiek mudināta likumu interpretēt un faktus vērtēt vienpusīgi, jo „vieglāk” un „drošāk” ir lemt par labu atbildētājam, proti, pieņemt nepārsūdzamu lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13. lpp.*). Kā liecina Tieslietu ministrijas sniegtā informācija, no 2011. gada 1. oktobra, kad stājās spēkā apstrīdētā norma pašreizējā redakcijā, līdz 2012. gada 20. jūnijam tiesās tika izskatīti 67 pieteikumi par prasības nodrošinājuma atcelšanu. Trīs pieteikumi tika apmierināti daļēji, bet 47 pieteikumi – noraidīti (prasības nodrošinājums tika saglabāts). Pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu tika apmierināts 17 gadījumos (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 6. lpp.*).

Satversmes tiesa secina, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas ir lielāks nekā personas tiesībām noteiktais ierobežojums.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris